

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jm é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Jana Wintra, soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy a soudce Pavla Šámala o ústavní stížnosti stěžovatele **M. Č.**, zastoupeného JUDr. Lenkou Kamišovou, LL.M., advokátkou sídlem Veverkova 2707/1, Plzeň, proti usnesení Krajského soudu v Plzni č. j. 61 Co 256/2023-481 ze dne 20. 10. 2023, usnesení Krajského soudu v Plzni č. j. 61 Co 268/2023-529 ze dne 8. 11. 2023 a usnesení Okresního soudu Plzeň-město č. j. 99 P 225/2020-455 ze dne 10. 10. 2023, za účasti **Krajského soudu v Plzni** a **Okresního soudu Plzeň – město**, jako účastníků řízení, a dále **a) Mgr. Z. Č. H.**, zastoupené Mgr. Karlem Kvasnicou, advokátem sídlem Na Úvoze 392, Bohumín, **b) nezletilého J. Č.**, zastoupeného Statutárním městem Plzeň, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Plzni č. j. 61 Co 268/2023-529 ze dne 8. 11. 2023 byla porušena práva stěžovatele na ochranu rodinného života a péči o děti garantovaná v článku 10 odst. 2 a článku 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

II. Ve výroku I. uvedené usnesení se proto se ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost zamítá.

Odůvodnění:

I. Vymezení věci

1. Klíčové v projednávané věci je, zda soudy porušily základní práva otce, jestliže neupravily předběžným opatřením znovu jeho styk s nezletilým synem v situaci, kdy se matka s dítětem protiprávně odstěhovala přibližně 475 km od bydliště původní rodiny.

2. Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí; tvrdí, že jimi soudy porušily především jeho práva podle čl. 10 odst. 2, čl. 32 odst. 4 a 5, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod („Listina“). Stěžovatel dále namítá porušení čl. 18 Úmluvy o právech dítěte a žádá, aby jeho věc byla projednána přednostně; navrhuje rovněž, aby Ústavní soud uložil účastníkům řízení nahradit mu náklady řízení o ústavní stížnosti.

II. Skutkové okolnosti a procesní vývoj věci

3. Nyní desetiletý nezletilý byl v roce 2020 rozhodnutím Okresního soudu Plzeň-město („opatrovnický soud“) ve spojení s rozhodnutím Krajského soudu v Plzni („odvolací soud“) svěřen do péče matky (vedlejší účastnice) [viz rozsudek opatrovnického soudu č. j. 99 Nc 57/2019-71 ze dne 16. 10. 2019 a rozsudek odvolacího soudu č. j. 18 Co 328/2019-177 ze dne 10. 6. 2020]. Osobní styk nezletilého s otcem byl upraven na každý sudý víkend a každé liché úterý odpoledne; otec měl nezletilého vždy převzít před bydlištěm matky, kde jej měl po skončení styku také odevzdat (č. l. 178). Všichni z rodiny v době původního rozhodnutí bydleli v jednom městě.

4. Styk nezletilého s otcem během let neprobíhal bez problémů; mezi rodiči dlouhodobě panovaly neshody ohledně přípravy dítěte na předání a společná komunikace mezi nimi nebyla na dobré úrovni. Otec u opatrovnického soudu podal v srpnu 2022 návrh na výkon rozhodnutí o úpravě styku (č. l. 197). Matka v březnu 2023 navrhla novou úpravu styku (na jeden den a jedno odpoledne za dva týdny) z toho důvodu, že syn nemá podle ní o styk s otcem zájem, a dále navrhla zvýšit otcí výživné (č. l. 298 a 304). Otec v dubnu 2023 navrhl, aby dítě bylo svěřeno do jeho péče (č. l. 330). Řízení o návrhu otce na výkon rozhodnutí o styku a návrhu rodičů na novou úpravu péče dosud u opatrovnického soudu probíhají. Opatrovnický soud zadal v červenci 2023 vypracovat znalecký posudek (č. l. 369), který byl dokončen dne 8. 1. 2024 (č. l. 634), ve věci není nařízené jednání. Názor dítěte opatrovnický soud přímo nezjišťoval.

5. Matka se s nezletilým v září 2023 přestěhovala do domu ke svým rodičům, kteří bydlí 475 km od původního bydliště rodiny. Podle jejích tvrzení tak učinila z důvodu tíživé životní situace (ukončení pracovního poměru v místě původního bydliště, výpověď nájmu bytu a nedostatek finančních prostředků způsobený povinností splácet dluh, který má společně s otcem) [č. l. 472]. Matka změnila synovi trvalé bydliště bez souhlasu otce či opatrovnického soudu, přihlásila jej do tamní základní školy a k místní dětské lékařce. Stanovený styk otce se synem neprobíhá standardně, minimálně od doby přestěhování matky do nového místa bydliště.

6. Otec podal dne 3. 10. 2023 u opatrovnického soudu návrh na nařízení předběžného opatření podle § 102 občanského soudního řádu („první návrh“). Předběžné opatření mělo

spočívat v zatímním svěřeni nezletilého do péče otce, určení základní školy v místě původního bydliště rodiny a určení dětského lékaře tamtéž.

7. Příslušný orgán sociálně právní ochrany dětí (Statutární město Plzeň – dále též „OSPOD“) dne 5. 10. 2023 podal u opatrovnického soudu návrh na vydání „speciálního“ předběžného opatření podle § 452 zákona o zvláštních řízeních soudních („druhý návrh“). Předběžné opatření mělo spočívat v zatímním svěřeni nezletilého do péče otce.

III. Obsah napadených a souvisejících rozhodnutí

8. Opatrovnický soud nejprve rozhodl o druhém návrhu OSPOD a usnesením č. j. 24 Nc 3812/2023-6 ze dne 6. 10. 2023 nařídil předběžné opatření, kterým zatímně svěřil nezletilého do péče otce (výrok I.); uvedené předběžné opatření opatrovnický soud vydal na dobu tří měsíců (výrok III.).

9. Opatrovnický soud dospěl k závěru, že naléhavost zatímní úpravy byla osvědčena především zprávou spolupracujícího Městského úřadu v B. ze dne 4. 10. 2023, ze které vyplývá, že matka neumožnila prošetření výchovného prostředí ve svém bydlišti, přes poučení dlouhodobě brání otci ve styku s nezletilým a její chování vedlo k podání návrhu na výkon rozhodnutí ze strany otce. Matka nerespektuje rodičovská práva otce a neumožňuje mu jejich výkon; nyní rozhodla o významné otázce pro dítě, aniž by změnu trvalého bydliště, školy a pediatra projednala s otcem či podala návrh na nahrazení souhlasu k opatrovnickému soudu. Obava o zdravý sociální vývoj dítěte je důvodná; matka podle opatrovnického soudu postupuje v rozporu se zájmy nezletilého. Byť se opatrovnický soud „rychlé“ předběžné opatření pokusil dne 6. 10. 2023 prostřednictvím Policie ČR vykonat, nestalo se tak, protože nikdo nebyl v době výkonu v místě bydliště zastížen (č. l. 462).

10. Opatrovnický soud následně rozhodl o prvním návrhu ústavní stížností napadeným usnesením č. j. 99 P 225/2020-455 ze dne 10. 10. 2023 tak, že jej zamítl (výrok I.) a nezletilému pro řízení o předběžném opatření jmenoval jiného kolizního opatrovníka (výrok II.). Opatrovnický soud dospěl k závěru, že byť by bylo návrhu otce s ohledem na všechny okolnosti namíste vyhovět, o svěřeni dítěte do jeho zatímní péče již bylo rozhodnuto tzv. speciálním předběžným opatřením k návrhu OSPOD; věc je tedy již rozhodnutá. Otázky určení základní školy a dětského lékaře musí být podle opatrovnického soudu řešeny v hlavním řízení, v němž bude k tomu třeba provést dokazování.

11. Odvolací soud k odvolání matky ústavní stížností napadeným usnesením č. j. 61 Co 256/2023-481 ze dne 20. 10. 2023 první usnesení opatrovnického soudu č. j. 24 Nc 3812/2023-6 ze dne 6. 10. 2023 změnil a návrh OSPOD na nařízení předběžného opatření podle § 452 zákona o zvláštních řízeních soudních zamítl. Byť je podle odvolacího soudu zřejmé, že dlouhodobě dochází k problémům při realizaci styku otce se synem a matka změnila trvalé bydliště nezletilého bez souhlasu otce, zatím nelze učinit závěr, že normální vývoj nezletilého je ohrožen; podmínky pro razantní zásah do života nezletilého zatím nebyly splněny. Opatrovnický soud nařídil tzv. speciální předběžné opatření, aniž měl řádně prověřeno, z jakých důvodů se stanovený styk otce s nezletilým neuskutečňuje v souladu s původním rozhodnutím. Dokud důvody nebudou řádně zjištěny, podmínky pro zatímní svěřeni dítěte do péče otce nejsou dány. Byť je podle § 889 občanského zákoníku bezdůvodné bránění druhému rodiči ve styku důvodem pro nové rozhodnutí soudu o péči, takové řízení již probíhá; opatrovnický soud musí o další péči, která bude v nejlepším zájmu dítěte, rozhodnout až v konečném rozhodnutí.

12. Odvolací soud následně ústavní stížností napadeným usnesením č. j. 61 Co 268/2023-529 ze dne 8. 11. 2023 potvrdil druhé usnesení opatrovnického soudu č. j. 99 P 225/2020-455 ze dne 10. 10. 2023 ve výroku I., tzn., potvrdil zamítnutí návrhu otce na nařízení „běžného“ předběžného opatření podle § 102 o. s. ř.; výrok II. prvostupňového usnesení ohledně jmenování jiného kolizního opatrovníka zrušil. Odvolací soud v odůvodnění odkázal na své předchozí rozhodnutí ze dne 20. 10. 2023 a uvedl, že nebyly-li splněny podmínky pro nařízení tzv. speciálního předběžného opatření k návrhu OSPOD, nebyly splněny podmínky ani k návrhu otce. Fakticky to znamená, že v současné době není předběžným opatřením zatímne upravena péče ani styk otce s nezletilým.

13. Matka v mezidobí podala návrh na nahrazení souhlasu s otcem se změnou trvalého bydliště syna u Okresního soudu v Karviné; řízení je vedeno pod sp. zn. 41 P a NC 319/2023 (č. 1. 472). Opatrovnický soud jejímu návrhu na přenesení místní příslušnosti nevyhověl (usnesení č. j. 99 P 225/2020-647 ze dne 19. 1. 2024).

IV. Argumentace stěžovatele

14. Stěžovatel tvrdí, že odvolací soud porušil jeho základní právo na ochranu rodinného života, protože předběžným opatřením nenařídil dítě zatímne svěřit do jeho péče. Otec svého syna naposledy smysluplně viděl v září 2023, z péče o dítě je od té doby fakticky vyloučen a styk nyní spočívá zcela na libovůli matky. Stěžovatel nemá o dítěti informace a není s ním ani v telefonickém kontaktu. Odvolací soud zmařil snahu OSPOD a opatrovnického soudu poskytnout stěžovateli a dítěti ochranu jejich základním právům, a to přesto, že OSPOD i opatrovnický soud poměry v rodině detailně znají a sledují vývoj věci od jejího počátku. Odvolací soud svým postupem „posvětil“ nezákonné jednání matky, která se s dítětem bez souhlasu otce odstěhovala přibližně 500 km od původního bydliště, změnila synovi základní školu i dětského lékaře a dlouhodobě jím manipuluje. Matka svým nezákonným jednáním jednak brání výkonu soudu stanoveného styku, dále fakticky znemožňuje svěřením dítěte do střídavé péče, které by v budoucnu připadalo v úvahu v probíhající hlavní větvi opatrovnického řízení. Soudy stěžovateli a jeho dítěti dlouhodobě neposkytují efektivní ochranu jejich základních práv.

15. Podle otce soudy porušily jeho právo na spravedlivý proces, protože žádným způsobem nerozhodly o jeho návrhu na změnu místa trvalého bydliště a dětského lékaře na původní; své rozhodnutí v této části ani řádně neodůvodnily.

V. Vyjádření k ústavní stížnosti a replika

16. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyzval soudy a vedlejší účastníky řízení, aby se k ústavním stížnostem stěžovatelů vyjádřili.

17. Odvolací soud uvedl, že si byl při rozhodování vědom, že matka postupovala protiprávně, nezahájila-li řízení ve věci pro nezletilé dítě významné (o změně bydliště a změně školy nezletilého), nicméně neshledal, že by bylo v nejlepším zájmu nezletilého řešit rodičovský konflikt vyhověním návrhu na nařízení předběžného opatření. Skutkový stav ve věci samé zatím nebyl náležitě objasněn; bránění druhému rodiči ve styku automaticky neznamená, že změna péče je v nejlepším zájmu dítěte. Návrhy otce na určení základní školy a dětského lékaře nedílně souvisely s návrhem na změnu péče. Opatrovnický soud ve vyjádření pouze popsal průběh celého řízení a aktuální stav věci.

18. Ústavní stížnost je podle kolizního opatrovníka důvodná. Od původního rozhodnutí odvolacího soudu z roku 2020, jímž byl stanoven styk otce s dítětem, kolizní opatrovník řešil jednání matky, která otci bránila ve styku se synem, a to nejen při běžném styku, ale i prázdninovém. Matka tvrdila, že syn byl buď nemocen, nebo k otci nechtěl. Matku kolizní opatrovník několikrát poučil o nutnosti dodržovat rozhodnutí soudu, ta si u kolizního opatrovníka několikrát stěžovala na otce a jeho rodiče. Kolizní opatrovník výchovné prostředí u otce prošetřil a neshledal závažné nedostatky, od března 2023 matka s kolizním opatrovníkem nespolečně pracovala. Zamítnutí návrhu na nařízení předběžného opatření je podle kolizního opatrovníka v rozporu s nejlepším zájmem nezletilého, a to vzhledem k dlouhodobému chování matky, která dítě „vytrhla“ z přirozeného prostředí, změnila jeho bydliště, školu, lékaře, kamarády, koníčky, a hlavně zamezila pravidelnému kontaktu s otcem a jeho rodinou, čímž ohrozila jeho vývoj.

19. Podle matky je ústavní stížnost zjevně neopodstatněná. Matka ve vyjádření uvádí, že účelem předběžného opatření není předjímat konečné rozhodnutí ve věci. Exekučně odejmout desetileté dítě předběžným opatřením z péče matky a svěřit jej do péče otce, u něhož syn odmítá přespávat a od kterého v minulosti utekl k matce, je v rozporu s nejlepším zájmem dítěte, nadto bez zjištění názoru nezletilého. Z odborných vyjádření (lékařských zpráv a znaleckého posudku ze dne 8. 1. 2024) vyplývá, že nezletilý nesouhlasí se svěřením do péče otce. Výkon předběžného opatření by nezletilému mohl způsobit psychické trauma. Matka otci ve styku se synem nikdy nebránila; styk probíhal podle původního soudního rozhodnutí, naposledy se tak stalo 24. 9. 2023, před prázdninami syn od otce utekl. Nebyl-li styk několikrát realizován v letech 2022 až 2023, bylo to z důvodu nemoci syna či jeho neochoty být s otcem. Matka vždy otce informovala a nabídla mu náhradní termíny, které většinou odmítl. Od října 2023 otec syna navštívil pouze jednou v listopadu 2023, syn odmítl s otcem odjet do místa původního bydliště a otec nabídku přespání v novém domově matky a syna odmítl. Matka otci v prosinci opakovaně nabízela možnost společně trávit čas se synem (Štědrý den, ceremoniál v judu, pobyt na chatě atd.), avšak otec na nabídky nereagoval. Otec měl mít syna podle soudního rozhodnutí u sebe ode dne 30. 12. 2023, avšak pro dítě nepřišel, přijel 29. 12. 2023 ve večerních hodinách, kdy dítě nebylo doma a otec na ně nepočkal, pro syna nepřišel ani v dalším stanoveném termínu 12. 1. 2024. Matka tedy otci ve styku se synem nebrání, nýbrž otec v rozporu se soudním rozhodnutím své právo nevyužívá a nejeví ani zájem o synovy mimoškolní aktivity.

20. Stěžovatel v replice rozvedl již uplatněné argumenty. Nad rámec již uvedeného zdůraznil, že není-li pro protizákonnou změnu bydliště prokázán objektivní přínos pro dítě, pak by přenesení osobních a finančních nákladů dopravy dítěte na nerezidentního rodiče mělo být zásadně nepřípustné (usnesení sp. zn. I. ÚS 955/15 ze dne 14. 3. 2017). Dítě nyní musí absolvovat několikrát za měsíc vzdálenost 1000 km v důsledku protiprávního jednání matky; soudy by měly přihlídnout k tomu, kdo se chová k dítěti ohleduplněji (usnesení sp. zn. I. ÚS 3911/19 ze dne 23. 6. 2020). Zohlednění výhod a nevýhod nového a původního bydliště bude možné učinit až v rámci řízení ve věci samé; do té doby je nezbytné zachovat stávající stav (zatímně jej upravit) předběžným opatřením. Odvolací soud si musel být vědom zoufalé situace stěžovatele, který se všemi způsoby snaží dosáhnout svého práva na styk se synem, měl využít všech dostupných prostředků k ochraně základních práv otce a syna, což neučinil. Otec rozporuje i jednotlivá tvrzení matky (ohledně neochoty nezletilého stýkat se s ním, traumatizujícího zážitku z pokusu o výkon původního předběžného opatření a ne-realizace jednotlivých styků) a zdůrazňuje závěr znalkyně, že matka manipuluje se synem. Otec vždycky má velký zájem na tom, aby mohl o svého syna pečovat, učit a rozvíjet jej, ale také mít možnost s ním navazovat citový vztah.

VI. Předpoklady řízení před Ústavním soudem

21. Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný. Ústavní stížnost byla podána oprávněnou osobou [§ 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]; je včasná a není nepřípustná podle § 75 odst. 1 téhož zákona; stěžovatel je řádně zastoupen advokátkou.

VII. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

22. Ústavní soud na základě vyžádaného opatrovnického spisu a vyjádření účastníků řízení zhodnotil napadená rozhodnutí zamítající návrhy na nařízení předběžného opatření a dospěl k závěru, že ústavní stížnost stěžovatele je v podstatné části důvodná.

23. Být spolu znamená pro rodiče a jejich děti jeden ze základních prvků rodinného života, a to i přes rozkoly ve vztazích mezi rodiči. Dítě má právo udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči a oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte (čl. 9 odst. 3 a čl. 18 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte).

24. Při rozhodování ve věcech péče o děti je třeba vycházet z premisy, že dítě má právo na péči obou rodičů rovnocenně a práva obou rodičů na péči o dítě mají stejnou váhu [čl. 32 odst. 4 Listiny, čl. 8 Úmluvy ochrany lidských práv a základních svobod, čl. 7 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, nálezný sp. zn. III. ÚS 440/2000 ze dne 7. 12. 2000 (N 185/20 SbNU 285); rozsudek Evropského soudu pro lidská práva („ESLP“) ze dne 21. 2. 2006 ve věci *Dostál proti České republice*, č. stížnosti 26739/04, § 55].

25. Ve všech rozhodnutích týkajících se péče o dítě a styku s dítětem musí být nejlepší zájmy dětí zohledněny jako prvořadé (čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte; srov. rozsudek ESLP ze dne 6. 7. 2010 ve věci *Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku*, č. stížnosti 41615/07, §§ 134–135). Omezení styku mezi rodičem a dítětem proto musí vždy sledovat legitimní cíl nejlepšího zájmu dítěte a být mu přiměřené [nálezný sp. zn. I. ÚS 1079/17 ze dne 26. 7. 2017 (N 133/86 SbNU 261), bod 19], což jednoznačně vyplývá i z § 888 občanského zákoníku, podle něhož má dítě v péči jednoho rodiče zásadně právo stýkat se s druhým rodičem v rozsahu, který je v zájmu dítěte.

26. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 2630/19 ze dne 27. 11. 2019 (N 200/97 SbNU 143) se Ústavní soud zabýval ústavností postupu soudů, které svěřily tři nezletilé do péče otce žijícího na Novém Zélandu, aniž by zároveň upravily styk s matkou žijící v České republice. Zde Ústavní soud přímo potvrdil výše uvedená východiska rozhodování v opatrovnických věcech; dospěl k závěru, že ne-rozhodnutí o styku nezletilých s rodičem, kterému děti nebyly svěřeny do péče, a odsunutí řešení tohoto problému na pozdější dobu, představuje porušení základních práv rodiče a ve výsledku i porušení základních práv nezletilých dětí, které mají právo být v péči obou rodičů. Nemůže totiž být v nejlepším zájmu dětí, je-li jejich přímý styk s rodičem dlouhodobě výrazně omezen, či dokonce znemožněn z důvodu velké vzdálenosti míst pobytu.

27. Z právě uvedených obecných principů týkajících se péče o děti a styku s nimi je nutné vycházet rovněž v případech týkajících se tzv. vnitrostátních únosů dětí rodiči, tedy v případech, kdy jeden z rodičů protiprávně a jednostranně — bez souhlasu druhého rodiče — změní bydliště dítěte (srov. § 858 o. z., podle kterého určení místa bydliště dítěte je součástí rodičovské odpovědnosti, která je sdílena oběma rodiči).

28. Je-li ve standardních případech v nejlepším zájmu dítěte udržet rodinné a osobní vazby, vyvíjet se ve zdravém prostředí a udržovat kontakt s oběma rodiči [nález sp. zn. III. ÚS 428/19 ze dne 30. 7. 2019 (N 144/95 SbNU 245), bod 45], je v případech dětských únosů třeba pečlivě zvažovat, jak takový zájem zajistit při zachování spravedlivé rovnováhy se zájmy rodičů.

29. V usnesení sp. zn. I. ÚS 955/15 se Ústavní soud zabýval ústavností úpravy styku v případě, kdy se matka s dítětem protiprávně odstěhovala ze společného bytu rodičů do města vzdáleného 200 km. Ústavní soud v bodě 22 výslovně uvedl, že: *„Takové jednání [matky] by bylo ospravedlnitelné, pouze pokud by pro takový krok existovaly nějaké závažné důvody, jako například ochrana fyzické integrity rodiče nebo dítěte v případě domácího násilí ze strany druhého rodiče. Takové skutečnosti však nebyly matkou v návrhu na svěřeni dcery do péče ani tvrzeny, tím méně před soudem prokázány. Je tedy nespravedlivé, aby matka fakticky profitovala z toho, že dítě protiprávně odvezla do 200 km vzdáleného místa. Skutečnost, že jeden z rodičů protiprávně (jednostranně) změnil bydliště dítěte je podstatnou okolností, kterou je třeba zohlednit při rozhodování, komu dítě svěřit do péče a při rozhodování o rozsahu a podmínkách styku. Například k předávání dítěte ke styku by mělo zásadně docházet v místě původního bydliště dítěte. Pro jiné rozhodnutí by měly existovat dostatečně závažné důvody, které by měly být v soudním rozhodnutí vysvětleny.“*

30. Právě citovaná východiska Ústavní soud dále potvrdil v nálezu sp. zn. I. ÚS 2996/17 ze dne 29. 5. 2018 (N 104/89 SbNU 529). V něm dospěl k závěru, že odstěhuje-li se rodič, jemuž bylo dítě svěřeno do péče, do větší vzdálenosti z původního místa bydliště, soudy nemohou ponechat takové jednání stranou, nýbrž jej musí zohlednit ve svém rozhodování o úpravě styku či vyživovací povinnosti. V zájmu rovnoměrného vyvážení překážek spojených s realizací styku dítěte s rodičem na větší vzdálenost je vhodné, aby takové překážky byly přeneseny částečně i na rodiče, který se odstěhoval.

31. Podstatné také je, že právě shrnuté ústavní principy týkající se rozhodování o styku rodičů s dětmi dopadají i na rozhodnutí soudů o předběžných opatřeních. Ve věcech péče o nezletilé je nutno použít takové interpretace účelu předběžného opatření, který je v souladu s čl. 32 odst. 4 Listiny a čl. 18 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Předběžné opatření upravující styk rodičů s dětmi musí být použito s ohledem na charakter a význam jím chráněného zájmu: umožnit dítěti a rodiči, který s dítětem trvale nežije, pravidelný (byť zatímčasně upravený) kontakt (usnesení sp. zn. I. ÚS 1942/16 ze dne 5. 4. 2017). Jakákoliv deformace vztahu mezi rodičem a dítětem v důsledku odcizení, je v pozdější době jen těžko napravitelná [nález sp. zn. I. ÚS 618/05 ze dne 7. 11. 2006 (N 204/43 SbNU 279), bod 19]. Proto již předběžná opatření určující rozsah styku s dítětem musí zohlednit základní práva všech dotčených osob, neboť mohou být v účinnosti i několik měsíců a mohou podstatně ovlivnit kvalitu vztahu mezi rodičem a dítětem nejen po dobu trvání předběžného opatření, ale i do budoucna. Hrozí nebezpečí, že dítě si zvykne na uspořádání vztahů nastavené — či naopak nenastavené — předběžným opatřením a s ohledem na zájem dítěte bude komplikované jej v budoucnu změnit. Tím by namísto soudu v meritu věci fakticky rozhodl čas (usnesení sp. zn. I. ÚS 1942/16).

32. Soudy proto i při vydávání předběžného opatření musí v souladu s čl. 4 Ústavy usilovat o to, aby se ochrana ústavně zaručených práv dotčených členů rodiny nestala pouze teoretickou či iluzorní, nýbrž aby byla praktická a účinná [srov. nález sp. zn. I. ÚS 387/20 ze dne 26. 5. 2020 (N 105/100 SbNU 221)].

33. V nyní projednávaném případě Ústavní soud dospěl k závěru, že soudy (zejména soud odvolací) základní práva stěžovatele efektivně neochránily. Byť lze za ústavně konformní shledat závěr odvolacího soudu, že svěřením desetiletého dítěte do zatímní péče otce by za současné situace bylo pro dítě příliš „radikální“, nelze odhlédnout od toho, že odvolací soud se v rámci rozhodování o návrzích na nařízení předběžného opatření nezabýval podstatou problému, přestože rozhodoval v nesporném („beznávrhovém“) řízení, v němž je povinen z úřední povinnosti učinit vše a v každém okamžiku pro ochranu nejlepšího zájmu dítěte.

34. Stěžovatel i OSPOD se na soudy obrátili s návrhy na nařízení předběžného opatření, protože otec se synem nebyli v kontaktu od konce září 2023 v důsledku protiprávního jednání matky. Z podaných návrhů a vyjádření matky přitom bylo zřejmé, že poměry v rodině se významným způsobem změnil, v důsledku čehož soudně stanovený styk otce s dítětem z roku 2020 již neodpovídal realitě.

35. Za takové situace soudy měly povinnost — z úřední moci — zajistit efektivní ochranu základního práva na rodinný život stěžovatele i nezletilého, a to i v případě, že konkrétní návrhy na nařízení předběžného opatření, které formulovali účastníci řízení, považovaly za nedůvodné. Přímo ustanovení § 12 odst. 1 ve spojení s § 13 zákona o zvláštních řízeních soudních umožňují opatrovnickým soudům v tzv. beznávrhových řízeních nařídit bez návrhu i tzv. běžné předběžné opatření ve smyslu § 102 občanského soudního řádu. Odsunutí řešení problému do budoucna může být s ohledem na běh času přímo v rozporu se zájmem nezletilého. V této souvislosti lze citovat například nálezný sp. zn. IV. ÚS 2611/20 ze dne 22. 12. 2020: *„Řízení o úpravě poměrů k dítěti je třeba chápat komplexně v tom smyslu, že zahrnuje jak rozhodnutí o péči, tak i o styku, neboť tato dvě rozhodnutí spolu velmi úzce souvisejí, a proto je povinností obecných soudů rozhodnout při takové zásadní změně uspořádání péče o dítě rovněž o úpravě styku druhého rodiče s dítětem i bez výslovného návrhu. Změní-li proto soud předchozí rozhodnutí, jímž byl nezletilý svěřen do střídavé péče rodičů, tak, že ho svěří do péče jen jednoho z nich a současně přitom neupraví styk druhého rodiče s nezletilým, dopustí se porušení práv tohoto rodiče a nezletilého podle čl. 32 odst. 4 a čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právy nezletilého podle čl. 3 odst. 1, čl. 9 odst. 3 a čl. 18 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.“* (podobně viz i nálezný sp. zn. IV. ÚS 1328/20 ze dne 28. 7. 2020).

36. Jakkoliv lze za ústavně konformní považovat závěr odvolacího soudu, že ve věci nebyly splněny podmínky pro nařízení tzv. speciálního předběžného opatření podle § 452 zákona o zvláštních řízeních soudních, nelze již „posvětit“ jeho postup v řízení o návrhu otce na nařízení „běžného“ předběžného opatření ve smyslu § 102 o. s. ř., ve kterém odvolací soud opakovaně neposkytl potřebnou ochranu základním právům dotčených osob.

37. Odvolací soud měl v souladu s ústavněprávními požadavky „k návrhu otce“ nově upravit jeho styk s nezletilým takovým způsobem, aby aktuální nastavení zohledňovalo protizákonné jednání matky, která se s dítětem odstěhovala 475 km daleko od původního bydliště rodiny bez souhlasu otce. V rámci rozhodování o předběžném opatření měl především zvážit místo a způsob předávání dítěte tak, aby negativní důsledky protiprávního jednání matky nenesl bez dalšího otec. V rámci nové úpravy styku měl odvolací soud zároveň posoudit, jaká forma styku je v nové situaci vhodná, kupříkladu zda není při realizaci styku třeba asistence odborných pracovníků apod.

38. Jednoduše řečeno, odvolací soud neměl v rámci rozhodování o předběžném opatření odkázat stěžovatele na meritorní rozhodnutí a „dát od věci ruce pryč“; měl využít jemu

dostupné procesní prostředky standardního beznávrhového předběžného opatření takovým způsobem, aby styk nezletilého s dítětem byl realizovatelný alespoň v nějaké formě.

39. Nerozhodl-li odvolací soud flexibilně o nové úpravě styku dítěte s otcem, která by řádně zohlednila aktuální poměry v rodině, odsunul tím nepřipustně řešení problému až do konečného rozhodnutí ve věci. Takové vyřešení problému však s ohledem na běh času může přijít příliš pozdě.

VIII. Závěr

40. Lze uzavřít, že odvolací soud porušil základní práva otce (stěžovatele) na rodinný život a na péči o děti garantovaná v článku 10 odst. 2 a článku 32 odst. 4 Listiny, protože nově neupravil předběžným opatřením styk otce s dítětem v situaci, kdy se matka s dítětem nezákonně odstěhovala zhruba 475 km od původního bydliště celé rodiny.

41. Na odvolacím soudu nyní bude závěry zde vyslovené reflektovat a flexibilně a co nejrychleji zajistit ochranu základních práv stěžovatele i jeho syna, a to způsobem, který mu umožní hmotněprávní i procesní předpisy. Odvolací soud musí protiprávní jednání matky reflektovat při nejmenším v nové úpravě styku otce s dítětem tak, aby negativní důsledky protiprávního jednání nenesl pouze otec. Přímou řečeno, odvolací soud musí nově posoudit místo a způsob předávání dítěte ke styku i formu styku a jeho rozsah tak, aby úprava odpovídala nejlepšímu zájmu dítěte s ohledem na nově vzniklou situaci.

42. Ústavní soud podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil pouze druhé usnesení odvolacího soudu č. j. 61 Co 268/2023-529 ze dne 8. 11. 2023. Takový postup je s ohledem na celý procesní vývoj věci nejvhodnější, protože odvolací soud bude dále rozhodovat „pouze o jednom“ návrhu na nařízení předběžného opatření. Ve zbývajících částech ústavní stížnosti zamítl podle § 82 odst. 1 téhož zákona.

43. Ústavní soud nevyhověl návrhu stěžovatele na náhradu jeho nákladů spojených s právním zastoupením v řízení před Ústavním soudem. Podle § 62 odst. 3 zákona o Ústavním soudu si hradí vzniklé náklady účastníci a vedlejší účastníci sami. K postupu podle odst. 4 tohoto ustanovení, podle kterého Ústavní soud může v odůvodněných případech podle výsledků řízení uložit některému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, aby zcela nebo zčásti nahradil jinému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi jeho náklady řízení, neshledal v posuzované věci důvod.

44. Návrhu stěžovatele na přednostní projednání věci soud fakticky vyhověl, neboť o stížnosti rozhodl přednostně a mimo pořadí.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 28. února 2024

Jan Wintr
předseda senátu